

УДК 330.3

Заводний Ярослав,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Національний університет водного господарства
та природокористування,
м. Рівне, Україна
zavodnyi_em20@nuwm.edu.ua

Стахів Ольга,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу,
Національний університет водного господарства
та природокористування,
м. Рівне, Україна
o.a.stakhiv@nuwm.edu.ua

ЖІНОЧЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ЯК УБЕЗПЕЧИТИ СВІЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

Із початком повномасштабного вторгнення росії на територію України вітчизняне підприємництво зазнало значних втрат і руйнувань. Не став винятком і «жіночий» бізнес. Так, за даними дослідження «Портрет українських жінок-підприємниць» [1], 95 % бізнесів, заснованих жінками, зазнали негативного впливу війни. За цих умов змінилися і виклики, що постали перед українськими підприємницями: непрогнозованість та невизначеність ситуації, вимкнення світла, необхідність приймати виважені рішення в складних умовах.

Щоб подолати кризу, підприємниці переформатовують свій бізнес та оптимізують витрати. За результатами означеного вище дослідження, попри війну, 55 % жінок-підприємниць продовжують свою діяльність, хоча поки не впевнені у своїх подальших

перспективах, а 23% опитаних характеризують свій стан, так: «вижили» та «залишились на плаву».

Водночас бажання займатися власною справою сьогодні сильніше за виклики та війну. За даними [2], упродовж шести місяців повномасштабної війни реєстрація нового бізнесу демонструє позитивну динаміку відновлення, яка розпочалася у квітні 2022 року. Кількість новозареєстрованих суб'єктів господарювання зростає щомісяця – із 15 тис. у квітні до понад 23 тис. у серпні. Загалом за серпень 2022 року темп реєстрації нового бізнесу в умовах повномасштабної війни становить 114% від відповідного періоду у серпні 2020 року та 71% від відповідного періоду у 2021 році. За час відновлення (з квітня) темп реєстрації нового бізнесу в умовах повномасштабної війни становив 85 % від відповідного періоду 2020 року та 63 % від відповідного періоду 2021 року. Крім того, починаючи від 24 лютого 2022 року, в Україні було зареєстровано близько 22 тисяч нових компаній, майже третину (28%) із них очолюють жінки, відповідно 48% відкритих за цей час малих бізнесів також належить жінкам (зазвичай це українки віком 30-40 років) [3].

Нашим завданням є дослідити, що як жінкам-підприємцям вдається не лише адаптуватися до нових реалій, а й убезпечити свій бізнес під час війни.

Жінки-підприємці – гнучкі та витривалі. Це викарбувалось і під впливом нещодавньої пандемії коронавірусу, і в умовах російсько-української війни. Вони готові до викликів і знають, як діяти та не опускати руки. Проаналізувавши історії успішних власниць бізнесу та узагальнивши їхні настанови, нами було укладено своєрідні правила, як жінкам-підприємцям продовжувати працювати в умовах війни.

На основі узагальненого аналізу, а також рекомендацій науковців і практиків [4, 5, 6] нами визначено *Правила, як убезпечити свій бізнес в умовах війни*:

1. Просування у бізнесі краще робити з надійною командою.

Більшість людей вже визначилися: залишатися в Україні чи виїхати за кордон. Завдяки цьому стає зрозуміло, з ким працювати: на кого можна розраховувати повноцінно, а з ким краще перейти на дистанційний формат роботи. Можливо, не зайвим буде також підсилити команду фахівцями, які вийшли з інших проєктів або змінили регіон проживання. У жодному випадку не слід забувати як про фізичну безпеку людей, так і збереження майна підприємства. За цих умов доречно скористатися державною програмою релокації, тобто переміщення підприємств із територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, у безпечніші регіони країни.

2. Сприймайте скорочення штату як винятковий крок.

Найбільшими витратами будь-якого бізнесу, зокрема і жіночого, є заробітні плати працівникам. Але не варто поспішати скорочувати персонал та урізати їм зарплатню. Звісно, ці кроки неминучі в разі тривалого продовження війни, але робити це відразу не рекомендують. Наприклад, можна обговорити з працівниками те, чим вони можуть бути корисні у разі, якщо їхні прямі завдання нині неактуальні. Можливо, маркетологи зможуть допомагати з продажами, менеджери з організацією активностей, а ті, хто не виїхав з міста чи країни, – підтримувати офіс. Намагайтесь знайти роботу кожному.

Збереження команди – надважливий крок, адже після перемоги для швидкого відновлення будуть потрібні навчені та перевірені кадри.

3. Шукайте простір для покращення процесів.

Ефективність працівників – прямий шлях до збереження прибутку. Тож не варто боятися використовувати нові технології для віддаленої роботи та організації праці. Налаштуйте комунікацію всієї компанії в одному місці, щоб кожен міг звернутись до колег за допомогою чи порадою. Вкрай важливо подбати про комунікацію та налагодження постійного зв'язку з працівниками. Це можуть бути як групи у месенджерах, спеціальних чатах, так і різноманітні онлайн-платформи для спілкування.

4. Переведіть підприємство на електронний документообіг.

Означений процес у будь-якому випадку неминучий і чим швидше це станеться, тим краще. Серед переваг електронного документообігу варто виокремити такі: всі корпоративні документи будуть доступні будь-де і будь-коли усім, кому надано до них доступ; документи ніколи і нікуди не зникнуть, фізично знищити їх також буде неможливо; суттєва економія часу, що затрачається на пошук документів та їхню доставку, дає змогу сфокусуватися на більш важливих питаннях.

5. Важлива складова бізнесу – юридична безпека.

Незважаючи на те, що за останні роки проблема рейдерства перестала бути актуальною, на жаль, незважаючи на обмеження доступу до більшості реєстрів в умовах воєнного стану, ризик незаконного рейдерського захоплення майна (внесення до державних реєстрів змін стосовно власника, директора, місцезнаходження майна, реєстрації права власності шляхом підроблення документів та інформації) залишається значним. У зв'язку з цим слід провести аудит підприємства та аналіз установчих документів із метою приведення їх до вимог чинного законодавства. Не варто забувати, що правильно складені статутні документи підприємства, як-от оформлення права власності на майно, постійний моніторинг реєстрів права власності та судових рішень за допомогою відкритих баз даних тощо, захистять його від багатьох неприємностей та мінімізують ризики рейдерського захоплення бізнесу.

6. Якщо це можливо, переорієнтуйтеся на інші ринки.

Продажі в Україні впали майже в усіх сферах бізнесу, але все ж таки це можна сприймати як опцію для розвитку бізнесу. Наприклад, можна спробувати зайняти суміжні ніші на українському ринку, нарощувати партнерські зв'язки з іншими компаніями, створюючи разом нові продукти чи послуги. Надважливим у цих умовах є вміння проявляти креативність у рішеннях.

Якщо до війни ви працювали за межами України, то варто спробувати нарощувати присутність там. Вийти з нуля у війну на ринки Європи, звісно, непросто, але багато компаній там хочуть

працювати з українцями хоча б для того, щоб допомогти. Проаналізуйте ці можливості і, не виключено, ви знайдете щось перспективне.

7. Використовуйте зв'язки та убезпечте свій бізнес фінансовими гарантіями від міжнародних партнерів.

Партнери можуть значно допомогти вашому бізнесу «вижити». Об'єднуючи зусилля, можна запускати нові та підтримувати поточні проекти, організовувати різні волонтерські та благодійні активності. Особливо це стосується міжнародних зв'язків, які можуть стати ключовими для поширення інформації, збору коштів тощо. Без міжнародної підтримки економіка України навряд чи вистояла б, адже саме іноземна фінансова допомога впродовж останнього року забезпечила стійкість української бюджетної системи, а бізнес, зокрема і жіночий, отримав змогу працювати.

Війна – це неабиякий виклик для всіх. Однак без працюючої економіки перемога у війні неможлива. Від того, як швидко ми відреагуємо та навчимося далі працювати в таких умовах, залежить майбутнє кожного з нас та України в цілому. 61 % бізнесменів, зокрема і жінок, упевнені, що в будь-які складні часи можна знайти рішення, якщо не для росту, то хоча б для стабільності.

Як ніколи актуальним сьогодні залишається твердження Малкольма Форбса: «Якщо ви вірите, що можете все, ви дійсно все зможете» [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Портрет українських жінок-підприємниць: результати дослідження. 2022. 87 с. URL: <http://tradecenter.org.ua/eng/viewer?pdf=/upload/other/Ukrainian%20Female%20Entrepreneur%20Profile%202022.pdf> (дата звернення: 18.03.2023).
2. Український бізнес в умовах повномасштабної війни: аналітика стану за шість місяців. 2022. URL: <https://cid.center/ukrainian-business-in-conditions-of-full-scale-war-analysis-of-the-situation-for-six-months/> (дата звернення: 11.11.2022).

3. Мод Ж. Як жінки-підприємці адаптуються до воєнних реалій в Україні. 2023. *Speka: онлайн-медіа*. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/yak-vizhivaye-ta-rozvivayetsya-zhinochij-biznes-v-ukrayini-pid-chas-vijni> (дата звернення: 10.05.2023).

4. Андрухів В. 2023-й: чи має бізнес приводи для оптимізму? 2023. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/yaki-privodi-dlya-optimizmu-maye-ukrayinskij-biznes-v-2023-roci> (дата звернення: 12.05.2023).

5. Бадах Є. Як зберегти бізнес та допомогти команді в умовах війни? *Українська правда*. 2022. 29 квітня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/29/686448/> (дата звернення: 12.05.2023).

6. Як захистити бізнес під час війни. *LIGA ZAKON*. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/212456_yak-zakhistiti-bznes-pd-chas-vyni (дата звернення: 12.05.2023).

7. Малкольм Форбс: цитати, висловлювання, афоризми. 2022. URL: <https://ru.citaty.net/tsitaty/652091-malkolm-forbs-samuiu-bolshuiu-oshibku-v-zhizni-liudi-delaiut-kogda-on/> (дата звернення: 10.05.2023).